

INSTITUȚII ȘI MECANISME PENTRU RESPECTAREA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN SITUAȚIA DE CRIZĂ UMANITARĂ ȘI DE CONFLICT ARMAT

INSTITUTIONS AND MECHANISMS IN RESPECT OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS IN CASE OF HUMANITARIAN CRISIS AND ARMED CONFLICT

Drd. Constantin -Florin MITULEȚU-BUICĂ*

Securitatea umană reprezintă un element central al procesului de globalizare. Conceptul relevă o stare în care întreaga omenire se simte în securitate, în care există protecție în fața amenințării bolilor, foametei, șomajului, criminalității, conflictului armat, dezastrelor ecologice etc. Condițiile existenței securității umane, care pot fi traduse în cerințe de securitate în domeniile politic, economic, social, militar și ecologic, se află permanent sub amenințare, existența cotidiană fiind caracterizată printr-o stare de insecuritate umană. Este evident faptul că insecuritatea și, în special, insecuritatea umană, existentă în mai multe domenii ale vieții sociale, poate conduce la declanșarea unui conflict major politico-social și militar.

Human security is a central element of the globalization process. The concept shows a state in which all humanity feels secure; there is protection against the threat of disease, hunger, unemployment, crime, armed conflict, environmental disasters etc. The existence of human security, which can be translated into safety requirements, in the political, economic, social, military, and ecological fields, is under constant threat, daily life is characterized by a state of human insecurity. It is obvious that insecurity, and in particular human insecurity, exists in many areas of social life, and may lead to a major social, political, and military conflict.

Cuvinte-cheie: securitate umană; globalizare; drepturile fundamentale ale omului; Strategia Europeană de Securitate.
Keywords: human security; globalization; fundamental human rights; European Security Strategy.

La începutul mileniului al III-lea, omenirea cunoaște profunde schimbări structurale, care determină un ansamblu de fenomene interdependente cu manifestări în plan social, economic, politic, diplomatic, militar, cultural, religios, ecologic și de altă natură, menite să contribuie la crearea unei noi ordini în lume.

Europa are nevoie de un sistem juridico-administrativ de securitate, deoarece a suportat în decursul istoriei efectele dramatice ale unor mari conflicte armate. Acestui deziderat de pace i-a fost consacrată Conferința pentru Securitate

și Cooperare în Europa (CSCE) – 1970 - 1975, instituționalizată ca organizație de securitate în anul 1994 (OSCE).

CSCE a reușit aplicarea unor tratate de dezarmare, cel mai important fiind cel adoptat în 1990 – *Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa* (Monitorul Oficial nr. 61/1992); această înțelegere, între 30 de state europene și două state de pe continentul american (Canada și SUA), a facilitat reducerea armamentelor convenționale prin împărțirea teritoriului european într-o zonă centrală (corespunzătoare direcției principale a confruntării Est-Vest) și o zonă de flanc (alcătuită din regiunile care mărginesc zona centrală la Nord și la Sud. După desființarea Tratatului de la

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: florinmituletu@gmail.com

Varșovia (1991) și desființarea unor state (URSS, Cehoslovacia și Iugoslavia), obligațiile au fost preluate de statele succesoare.

În cadrul OSCE s-a elaborat un sistem complex de control al armamentelor, de creștere a încrederii prin monitorizarea activităților militare ale statelor, fără a se recurge la instrumente juridice, ci doar la acorduri politice. Actul Final de la Helsinki din 1975, Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990, Codul de conduită privind aspectele politico-militare ale securității – 1994, Codul de control al armamentelor din 1996, sunt documente care nu sunt supuse înregistrării la secretariatul ONU (art. 102 din Carta ONU) în vederea difuzării către membrii organizației, ca documente oficiale al ONU, nu sunt considerate tratate în sensul dreptului internațional. Documentele elaborate în scopul securității umane și al dezarmării europene stabilesc pentru statele semnatare o anumită conduită politică, obligațiile trebuie respectate cu bună credință; aceste instrumente internaționale se deosebesc de tratatele internaționale prin lipsa sancțiunilor juridice, fiind susceptibile doar de sancțiuni morale și politice.

Securitatea la începutul mileniului III este un element cu un grad de complexitate ridicat, datorită multiplelor transformări în mediul internațional de securitate. Continua transformare a mediului de securitate și permanenta lui instabilitate determină re poziționări permanente, din partea statelor, pentru asigurarea și menținerea unui climat de stabilitate și securitate. Din acest punct de vedere, elementul de securitate și apărare colectivă capătă valențe importante. Consiliul de Securitate are un rol important în luarea deciziei la nivelul ONU pentru gestionarea unui conflict. La propunerea Consiliului de Securitate, secretarul general se poate implica personal, dar și prin intermediul emisarilor misiunilor speciale ONU în acțiuni de negociere, bune oficii sau pentru medierea conflictelor. În conformitate cu prevederile *Cartei ONU*, secretarul general este obligat să semnaleze Consiliului de Securitate o situație-problemă care aduce atingere păcii și securității internaționale și poate iniția acțiuni de diplomatie preventivă, beneficiind de avantajul imparțialității oferit de poziția sa. În multe cazuri, rolul secretarului general al ONU a fost unul important în determinarea unei evoluții pozitive a conflictului. Declarația Universală a Drepturilor Omului, în textul articolului 3, reglementează faptul că cetățenii au dreptul la securitate. Statul

și asumă responsabilitatea pentru crearea și implementarea cadrului juridico-administrativ în vederea salvagădării securității umane.

Conform Cartei ONU, societatea umană trebuie să parcurgă un proces complex de transformare, al cărui rezultat trebuie să asigure transferul de la securitatea teritorială la securitatea umană, iar pe alt plan se va acționa pentru transferul instrumentelor și a mecanismelor de realizare a securității umane de la achiziția de armamente și muniții pentru apărarea teritoriului statal la dezvoltarea economică sustenabilă. Securitatea umană vizează contracararea amenințărilor la adresa siguranței oamenilor, fiind consolidată prin manifestarea altor tipuri de securitate: securitatea economică; securitatea hranei; securitatea sănătății; securitatea ecologică, protejarea oamenilor față de dezastrele naturale; securitatea personală, ocrotirea oamenilor de violența fizică; securitatea socială, protejarea oamenilor de violența discriminatorie pe piața muncii; securitatea politică, respectarea drepturilor constituționale ale omului în statul de drept.

Securitatea umană reprezintă un element central al procesului de globalizare. Conceptul relevă o stare în care întreaga omenire se simte în siguranță, un mediu social în care există protecție în fața amenințării bolilor, foametei, șomajului, criminalității, conflictului armat, dezastrelor ecologice etc. Condițiile existenței securității umane, care pot fi translatate în cerințe de securitate în domeniile politic, economic, social, militar și ecologic, se află permanent sub amenințare, existența cotidiană fiind caracterizată printr-o stare de *insecuritate umană*. Este evident faptul că starea de insecuritate manifestată în numeroase domenii sociale poate fi o cauză majoră pentru declanșarea unui conflict politico-social și militar.

Conflictele armate și crizele umanitare declanșate pe teritoriul unui stat au efecte asupra securității regionale, iar, uneori, chiar la nivel internațional. Conflictele armate internaționale (regionale) pot fi generate și amplificate de starea de insecuritate a unor state destructurate, de crizele umanitare locale.

În ceea ce privește Uniunea Europeană, Comisia Europeană a început cu ani în urmă să dezvolte o serie de politici în domenii securitate și apărare, precum protecția infrastructurii critice, a mediului natural și a civililor. Atentatele teroriste de pe teritoriul unor state membre UE au dat un

nou impuls de schimbare în sfera strategiilor de salvagardare a securității umane. Strategia Europeană de Securitate, din anul 2003, promovează trei dimensiuni ale securității: politică, economică și socială. Dimensiunea politică se referă la responsabilitatea comunităților naționale europene față de asigurarea siguranței și securității cetățenilor în următoarele planuri: economic – securitatea piețelor europene aflate în competiție cu piețele celorlalte puteri ale lumii; social – conștientizarea de către cetățeni a provocărilor contemporane care au un impact puternic asupra securității, încrederii și libertății cetățenilor statelor membre UE.

Teama referitoare la creșterea în amploare a violențelor, a crimelor și a degradării societății, absența protecției statului și neimplicarea acestuia în viața de zi cu zi a cetățenilor săi, au intensificat dezbaterile privind utilizarea instrumentelor din sfera monopolului violenței și a arsenalelor pe care instituțiile europene și statele membre le gestionează. Cetățenii multor țări dezvoltate consideră că instituțiile specializate ale statului nu pot furniza securitate pe măsura nevoilor lor. De asemenea, în unele state, corupția din instituțiile publice diminuează posibilitatea ca guvernul să ofere protecție cetățenilor în fața amenințărilor.

Amenințarea reprezintă atitudinea agresivă, pe plan politico-diplomatic a unui stat, a unui grup de state sau a unei alianțe politico-militare prin care este afectată suveranitatea altor state.

Pornind de la definițiile de mai sus, precizez că amenințările de sorginte politico-militară provoacă lezarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor statelor sau perturbă activitatea sistemelor de securitate și se caracterizează prin aceea că percepția transpunerii în fapte a obiectivelor amenințării pun în pericol viața, integritatea fizică și psihică a cetățenilor. Ele determină o serie de măsuri de asigurare a securității necesare contracarării efectelor potențialelor pericole. În sistemul juridic al ONU se utilizează sintagma *amenințarea cu forța*, care semnifică materialitatea unei acțiuni, prin care mai multe state fac uz de acte politico-diplomatice, economico-financiare, de natură militară, cu scopul de a impune altui stat, sau altor state, să renunțe la exercitarea drepturilor și a atributelor suverane.

Toate noțiunile relevate anterior sunt specifice domeniului securității și reprezintă valențe moderne specifice dimensiunilor securității, la niveluri diferite: internațional, regional, național

și local. Deosebirile dintre conceptele prezentate sunt date de genul proxim și diferențele care relevă caracteristicile esențiale ale fiecărui tip de securitate. Elementele de specificitate se combină cu abordările multiple prin care conceptul de securitate este analizat de către specialiștii consacrați pe arena doctinară globală. Amenințările, pericolele, riscurile și vulnerabilitățile sunt concepte percepute în mod diferit de către reprezentanții autorităților și ai instituțiilor publice, la nivelul unor organizații de securitate, sau la nivelul statelor confruntate cu stări de criză politico-socială. Conflictelor generate de probleme istorice, crize economice, tendințe hegemonice, de promovarea unor interese naționale, reprezintă pericole și amenințări la adresa securității regionale și internaționale, cu efecte grave asupra securității umane.

Securitatea națională poate fi asigurată prin diminuarea vulnerabilităților sau prin prevenirea amenințărilor, ceea ce reclamă reducerea gradului de corupție, la nivel național, dezvoltarea mecanismelor de control civil democratic pentru activitățile instituțiilor militare, de ordine publică și de siguranță pentru cetățeni. Pentru consolidarea securității naționale, sunt importante participările cu forțe armate și cu structuri civile la operațiile multinaționale de menținere a păcii, organizate sub egida ONU (OSCE). Dacă vulnerabilitățile unui sistem de securitate națională sunt destul de periculoase pentru securitatea umană, amenințările generate de amplificarea actelor de crimă organizată, de terorism, de escaladarea unor conflicte armate regionale, sunt mult mai greu de contracarat, situațiile de criză umanitară sau ecologică degenerând într-un mod dramatic. Lipsa solidarității umane și a coeziunii sociale poate genera tulburări interne, conflicte armate interne, cu efecte grave asupra procesului de guvernare și a suveranității naționale, victime fiind cetățenii aceluși stat destructurat politic și administrativ. La fel de periculoasă este situația în care, din cauza unor dereglări ale sistemului politico-administrativ național, apar turbulențe pe plan social, manifestări violente ale unor grupuri sociale, stări de criză în funcționarea autorităților publice naționale, nu se pot lua decizii oportune pentru înlăturarea amenințărilor externe. Momentul și locul în care se manifestă un tip de amenințare, zona în care este afectată securitatea națională, sunt influențate de legalitatea deciziilor politico-administrative,

scăderea legitimității instituțiilor naționale este mai gravă decât manifestările amenințărilor externe. Cele mai multe amenințări, în domeniul politico-administrativ, sunt direcționate împotriva ordinii de drept dintr-un stat, printr-o serie de mecanisme: presiuni politico-diplomatice externe asupra autorităților publice naționale pentru luarea unor decizii nepopulare, cu efecte grave asupra cetățenilor statului vizat; acțiuni concentrate pentru schimbarea guvernului; favorizarea și încurajarea actelor secesioniste; acțiuni care afectează soliditatea structurilor politico-administrative naționale; demersuri diplomatice ale unor entități externe, în vederea izolării politice a statului; destabilizarea instituțiilor naționale de apărare, de ordine publică și siguranță a cetățenilor.

În categoria amenințărilor internaționale sunt incluse: actele de incriminare a regimului politic (catalogat ca fiind nedemocratic, dictatorial); excluderea pe căi diplomatice a statului respectiv din unele organizații internaționale, aducându-se acuze neconcludente pentru politici discriminatorii față de minorități naționale; intervențiile politico-diplomatice, economico-financiare, prin mecanisme internaționale specifice, din partea unui grup de state, a unor instituții internaționale, în afacerile interne ale unui stat; propaganda ostilă prin mijloace mass-media internaționale și naționale față de actul de guvernare în statul vizat; sprijinul politic și militar acordat unor grupări anarhice, antistatale; crearea de grupări de presiune în interiorul statului victimă, care desfășoară acțiuni care pun în pericol suveranitatea statului național; influențarea, la nivelul instituțiilor internaționale și regionale de securitate, în vederea elaborării unor recomandări și rezoluții defavorabile pentru economia și dezvoltarea durabilă a statului vizat. Amenințările structurale se manifestă în evoluția necorespunzătoare a sistemului social global, în situațiile când unele entități politico-administrative devin anacronice. Ele capătă valențe conflictuale atunci când principiile sistemelor politice a două state vecine sunt total diferite, statul nedemocratic reprezentând un pericol pentru statele vecine, o amenințare la adresa securității regionale. În anumite circumstanțe, apar diferențe și incompatibilități, la nivelul unor organizații internaționale de securitate, dezacorduri politico-diplomatice între instituții supranaționale și statele din compunerea acestor organizații. La nivelul relațiilor dintre

state, amenințările de ordin structural¹ pot viza: subordonarea unor partide organizate pe criterii etnice de pe teritoriul altor state; extraterritorialitatea legislativă.

Am dorit să prezint principalele dimensiuni ale securității naționale, ale securității umane, în contextul complexului proces al globalizării, în care dimensiunile: politică, economică, socială și cea militară au implicații majore asupra securității și apărării naționale. Pentru executarea cu succes a acțiunilor umanitare, Organizația Națiunilor Unite, în baza normativă a textului capitolului VIII al *Cartei ONU*, au intensificat cooperarea cu organizațiile regionale și cu actorii importanți ai arenei internaționale. ONU a colaborat, în mod fructuos, în decursul timpului, cu importante organizații regionale: *Organization of American States*, în misiunea din Haiti; *European Union*, în misiunile dificile din spațiul ex-Iugoslav; *The Economic Community of West African States*, în operațiile din Liberia și Sierra Leone; *The African Union*, pentru rezolvarea crizelor umanitare din Sahara de Vest, regiunea Marilor Lacuri, Sierra Leone, Etiopia și Eritreea. Observatorii militari ai ONU au colaborat foarte bine cu forțele de *peacekeeping* organizate și administrate de organizațiile regionale în Liberia, Sierra Leone, Georgia și Tadjikistan.

Controlul activităților forțelor armate se realizează prin acte juridice, prin acte politice obligatorii, precum și prin măsuri administrative și executive luate unilateral sau multilateral de către state. Cadrul juridico-administrativ internațional stă la baza organizării și eficacității procedurilor de limitare și de interdicție a utilizării unor categorii de armamente și muniții în activitățile militare. Securitatea, ca fenomen uman, comunitar, statal, regional și mondial, are o multitudine de manifestări, între care o contribuție importantă, sub aspectul eficacității, o reprezintă utilizarea forței legitime, ceea ce impune actorilor politici eforturi permanente și conjugate de control al procesului de înarmare la nivelul statelor.

Puterea militară a statelor este un fenomen cu trăsături specifice care, împreună cu diplomația preventivă, asigură securitatea statelor. Maximizarea puterii militare a statelor are efecte pe plan intern și internațional, motiv pentru care s-au instituționalizat mecanisme și instrumente juridico-administrative naționale, regionale și internaționale de control al forțelor/activităților militare. În condițiile

eforturilor de construire a unei noi ordini politice și juridice mondiale se apreciază, frecvent, în doctrina internațională, că proliferarea armelor și a forțelor militare devine una dintre amenințările cele mai grave la adresa securității internaționale, ceea ce impune tuturor statelor democratice să manifeste o preocupare deosebită pentru gestionarea cursei înarmărilor.

NOTE:

1 Grigore Alexandrescu, *Amenințări în mediul de securitate*, în „Studii de securitate și apărare”, vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 166.

BIBLIOGRAFIE

Chițu Florin, *Legitimitatea și legalitatea uzului de forță armată și operațiile militare multinaționale*, teză de doctorat, UNAp „Carol I”, București, 2010.

Crăciun Ioan, *Prevenirea conflictelor și managementul crizelor*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.

Ene Roland-Dorian, *Regulile de angajare în conformitate cu dreptul internațional umanitar în cadrul acțiunilor militare*, în revista Lex nr. 4 (12)/2007, București.

Frunzeti T., *Securitatea națională și războiul modern*, Editura Militară, București, 1999.

Huntington P. Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998.

Iordache Constantin, *Drept Operațional*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2003.

Mureșan M., Văduva Gh., *Războiul viitorului, Viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.

Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva, semnate la 12 august 1949, referitor la protecția victimelor conflictelor armate internaționale, adoptat la Geneva la 10.07.1977, ratificat de România prin Decretul Consiliului Provizoriu de Uniune Națională nr. 224 /1990, publicat în Monitorul Oficial nr. 68 /1990.

Statutul Curții Internaționale Penale, adoptat la Roma la 17 iulie 1998, în vigoare din 1 iulie 2002, ratificat de România prin Legea nr. 111 /2002, publicat în Monitorul Oficial nr. 211 /2002.